

KISS MÁRTON

*A Pécsi Felmérési Felügyelőség ügyvitele a 19–20. század fordulóján**

A földmérés alakulása Magyarországon

Magyarországon a 19. század közepén kezdődött az ország részletes kataszteri felmérése. A folyamat 1856. május 1-jén indult meg és kisebb-nagyobb megszakításokkal haladt előre, de technikailag sohasem fejeződött be. 1916-ra a Magyar Királyság 78,7%-áról készült csak részletes kataszteri térkép, aminek oka az elegendő szakképzett munkaerő hiánya, a szakembereket más (rész)feladatok sora, 1914-től pedig a háború vonta el a szakmai fő feladat teljesítésétől.¹

A hivatal sokéves működéséről eddig kevés és hiányos információval rendelkezünk. Ennek több tényező volt az oka: egyrészt a hivatalra vonatkozó történeti források többsége (így például a pénzügyigazgatóság iratai) az idők folyamán elpusztult, a helyi-megyei levéltárak iratanyagát pedig még nem tárták fel részletesen.

E tanulmányban a pécsi felmérési felügyelőség legkorábbi fennmaradt iktatókönyve (1908) alapján mutatom be annak hivatali működését a „beadványi bejegyzések”, vagyis az iratok tárgya statisztikai elemzésével.

Az ügyviteli jogi szabályozása

Bár bizonyos, hogy a több, távoli helyszínen és nagy létszámmal működő kataszteri szervezet ügyviteli működését legalább mintákkal és formaszövegekkel már korábban, a felmérés megindulásakor is szabályozhatták, erre vonatkozó adatokat eddig nem leltünk fel.

■ A Pécsi Felmérési Felügyelőség iktatókönyve, 1908 (MNL BaML, VI.181.)

1889-ben a pénzügyminiszter részletes ügyrendet bocsátott ki a pénzügyigazgatóságok belső működési rendjének szabályozásáról.² A rendelet tizenkét fejezetbe osztva tartalmazta a hivatal működésének szakszerű leírását, amihez különböző mellékleteket is csatoltak a jobb megértés érdekében. A kataszteri igazgatással foglalkozó kutatások jelenlegi állása szerint a pénzügyigazgatás és a felmérési felügyelőség belső ügyvite-

* A tanulmányhoz szükséges kutatás a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával az NKFI Alapból (K 132723) valósult meg. Ezúton szeretném megköszönni Reisz T. Csabának (Magyar Nemzeti Levéltár /= MNL/ Országos Levéltára /= OL/), Török Enikőnek (MNL OL) és Bósz Attilának (MNL Baranya Megyei Levéltára /= BaML/) a segítséget, amellyel hozzájárultak tanulmányom megírásához.

1 TÖRÖK ENIKŐ: A kataszteri részletes felmérés előrehaladása (1856–1916). *Catastrum*, 2. (2015), 1:11–18.

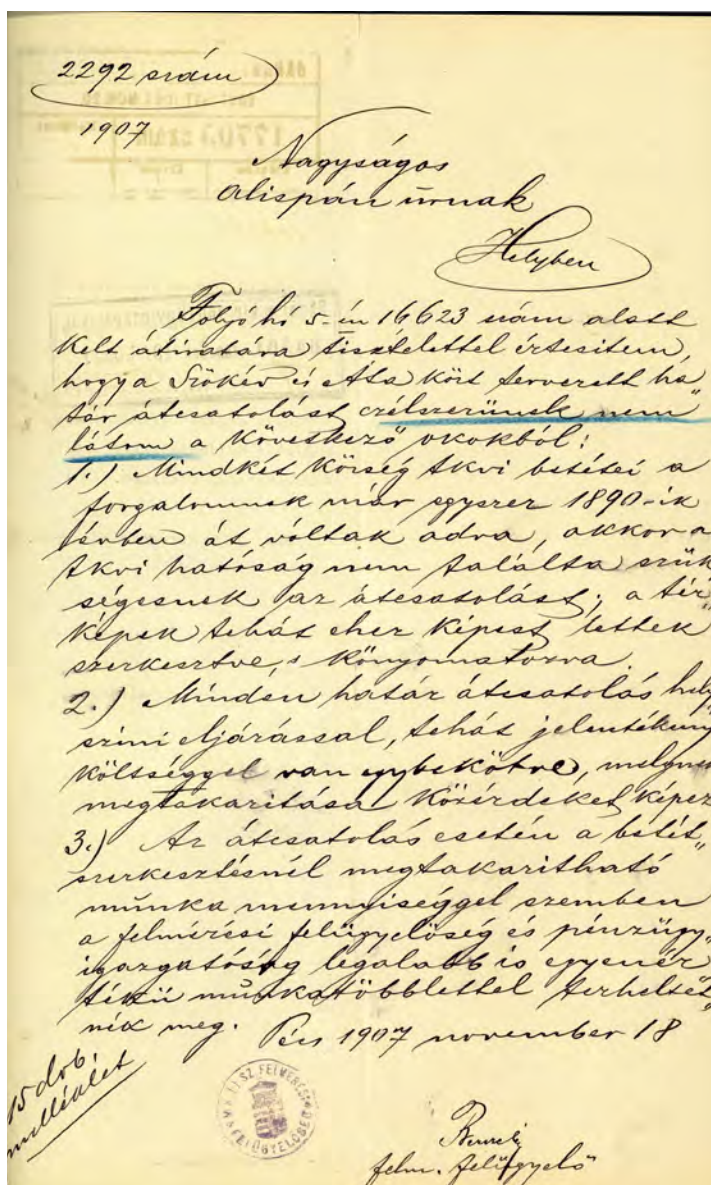
2 Általános szabályok. Ügyrend a magyar királyi pénzügyigazgatóságok számára, azok belszolgálatát illetőleg. *Pénzügyi Közöny*, 16. (1889) 25:1295–1320. (= *Ügyrend*).

le jelentős mértékben megegyezett, bár egyértelmű normatív rendelkezés nem került elő erre vonatkozólag. A kataszteri felmérési felügyelőségek a pénzügyminiszter alárendeltségében működtek, és fő tevékenységük az adómegállapításhoz szükséges adatok előállítása volt. Az ügyrend a hivatalra vonatkozó iratkezelést is szabályozta, amit a II. fejezetben (Az iktatóhivatal) fejtettek ki bővebben.

Az iratok érkeztetése során figyelembe kellett venni az irányadó postázási szabályokat. Az így érkezett iratokat rendszerint az iktató vagy irodavezető vette át, és a postakönyvvel egyeztetés után történhetett meg az iktatás. A szigorú rend fenntartása azért is fontos volt, mert sok esetben bizalmas dolgokról is szó eshetett a beadványokban.³

Az iktatókönyvet az Ügyrendben szereplő B minta szerinti nyomtatványon kellett vezetni. A beadványokat egymás után az érkezés időrendje szerinti sorrendben kellett felvezetni. Ezt követte a beadó fél (vagy hatóság) pontos megnevezése, majd a tárgy rövid leírása. A másik oldalon (5–7. rovatban) az elintézés módját, napját és az ezáltal létrejövő irat számát kellett feljegyeznie a titkárnak.⁴ A szabályzat szerint az iktatókönyvek január 1-jétől december 31-ig tartanak, amit legtöbbször az el nem intézett beadványok számai követnek. A pécsi felügyelőség iktatókönyveinek általános tapasztalata, hogy év végén nem látták el azokat a hivatalos lezárással, hanem egy kékszínű postairón segítségével vetettek véget az ügyintézésnek.⁵

A szabályzat szerint az iktatókönyv mellett

■ Berczeli István felmérési felügyelő levele a hivatal pecsétjével (MNL BaML, VI.181.b.)

készíteni kellett egy betűrendes név- és tárgymutatót (tárgymutató, index), ami a hivatali ügyintéztést gyorsította és átláthatóbbá tette. A pécsi esetben ezek fennmaradása meglehetősen sporadikus, az első elérhető könyv 1912-ből származik.⁶

3 Ügyrend, 1297–1298.

4 Ügyrend, 1299.

5 MNL BaML, VI.181. Pécsi Állami Földmérési Felügyelőség (1851–1867: Pécsi Felmérési Felügyelőség, 1945-től: Állami Földmérés 11. számú Felügyelősége) iratai. B. (= MNL BaML, VI.181. b.), Szervezeti iratok, 1. Ügyviteli iratok, Iktatókönyv, 1908 (= Iktatókönyv).

6 MNL BaML, VI.181. b., Szervezeti iratok 1. Ügyviteli iratok, Mutatókönyv, 1912.

A felügyelőségek működésére vonatkozó szabályzatok és rendeletek szakszerű gyűjtése sokáig elmaradt, aminek oka a szervezet komplex volta lehetett.⁷ Az első gyakorlati kézikönyv a hivatal felállítása után sokat váratott magára. Az alapvetően mérnöki feladatokkal foglalkozó felmérési felügyelőségek belső, adminisztratív ügyeit leginkább olyan személy írhatta le, aki maga is jól ismerte a rendszer működését. Ilyen ember volt Török Ferenc, aki viszonylag idősen kapcsolódott be a hivatal működésébe.⁸ Török 1891-ben jelentette meg munkáját a felmérési ügyvitel kérdéseiről.⁹ A kiadványt pár évvel később újabb részekkel egészítették ki, hogy az aktuális szabályzatok eljussanak a hivatal dolgozóihoz. Ezt a művet Török Ferenc Gánóczy Sándorral közösen állította össze, és több kötetet adtak ki munkájuk során.¹⁰

Több rendelet is foglalkozik kisebb-nagyobb mértékben a hivatali ügyvitel fontosságával. A pénzügyminiszter 1888. évi 771. számú rendelete rámutat a felügyelőségeknél tapasztalható hiányosságokra, amelyek abból fakadtak, hogy a korábbi szabályokat – szándékosan vagy véletlenül – figyelmen kívül hagyták. A rendelet ezért felhívta a hivatal figyelmét, hogy a beérkező szabályzásokról készítsenek rövid tárgymutatót, hogy azt közzétehetni lehessen a mérnökök és a segédek között.¹¹

Az 1888. évi 18407. számú miniszteri rendelet viszonylag szűkszavúan fogalmaz az iktatókönyvek alkalmazásának kérdéséről. „A határleírasi és felmérési osztályok hivatalos levelezéseikről rendes iktatókönyvet kötelesek vezetni.”¹² Az intézkedés valószínűleg nem

váltotta be a hozzá fűzött reményeket, mert egy évvel később (1890) a 39051. számú rendelet szinte szó szerint megismételte az iktatókönyv vezetésének igényét.¹³

Az 1889. évi 31849. számú rendelet újra megfogalmazta a pontos és szakszerű hivatalvezetéssel szemben támasztott követelményeket. „A felügyelőségi iroda kezelése, az iktató- és tárgymutatókönyvek vezetése, úgyszintén a nyílt rendeletek és a szabályrendeletek nyilvántartása, a téli munkavizsgálatok alkalmával legújabbban nyert útmutatás szerint teljesítendő.”¹⁴

Művének elején Török Ferenc felhívta a figyelmet az iktatókönyvek használatára: „Nem szándékos mulasztás, hanem eshetőségről lévén szó, az osztályvezetőknek a magas m. kir. pénzügyminisztérium 1888. évben kiadott 18047. számú rendeletével meghagyott »Iktatókönyv« vezetését különösen ajánlom; – csekély fáradsággal jár annak vezetése és az arra fordított időt kárpótolja az iktatókönyv vezetése által elért előny; ha tehát az osztályvezető rendes iktatókönyvet vezet, lehetetlen bármit is elintézetlenül hagynia, mert az iktatókönyv »Elintézés« rovata kitöltetlen lévén, a mulasztást azonnal felfedeznie kell.”¹⁵ A felügyelőségekhez ugyanis – ahogyan a későbbiekben látni fogjuk – számos hivatal intézett megkeresést, így a szakszerű ügyvitel megszervezése kulcskérdés volt. Török szerint ráadásul ez nem is igényelt akkora időt. „A felmérő osztályokhoz érkezett ügydarabok iktatása naponként alig egy negyedórát vesz igénybe, tehát nemcsak kötelesség teljesítettik, hanem még előnyös is.” Különösen igaz volt ez egy olyan hivatal esetében, mint a felmérési felügyelőség, ahol köny-

7 Vö. ehhez a *Catastrum* honlapján (www.catastrum.hu) az Adatbank/Jogszabályok/Rendeletek menüpontban megadott gyűjteményeket.

8 REISZ T. CSABA: Török Ferenc (1845–1924) emlékezete. A felmérési ügyvitel kézikönyve. *Catastrum*, 7. (2020) 3:55–64.

9 TÖRÖK FERENC: A felmérési ügyvitel kézikönyve, különös tekintettel a felmérési felügyelőség vezetésére. Felmérési tisztviselők használatára jegyzetek és magyarázatokkal. Pozsony, 1891. (= Felmérési ügyvitel).

10 Az országos kataszteri felmérés ügykörére vonatkozó rendeletek gyűjteménye 1870. évtől 1897. év végéig. Összeáll.: GÁNÓCZY SÁNDOR – TÖRÖK FERENC. Bp., 1898. (= Rendeletek).

11 Rendeletek, 171–173.

12 Rendeletek, 173–176.

13 Rendeletek, 184–187.

14 Rendeletek, 181–182. A „legújabbban nyert útmutatás” a pénzügyminiszter által ez évben kiadott *Ügyrend* volt.

15 Felmérési ügyvitel, 5.

65. Iktató

Az ügydarab száma	Az érkezés napja	A beadó neve és a beadvány kelte	T á r g y
48	4/V.	M. kir. felmérő osztály	188 . év május hó. Jelenti hogy Madar nyári állomáskába megérkezett, és az osztály ritkasméltját be- terjeszti.
49	24/V.	M. kir. . . . felmérési felügyelőség Győr	Jelentést vár az újonnan felvett álljok megérkezése iránt
	252.	92/V.	
50	27/V.	M. kir. . . . felmérési felügyelőség Győr	Értesít, hogy f. hó 29-én vizsgálat fog tartani.
	296.	26/V.	
51	29/V.	M. kir. felmérő osztály	A folyó évi május havi munkajelentés, naplő, köz- ségi szolgálmány kimutatást be- terjeszti.
52	6/VI.	M. kir. felmérő osztály	188 . év június hó. N. N mérnökségét szabadságoltatása iránti kérvényét be- terjeszti.
53	18/VI.	M. kir. . . . felmérési felügyelőség Győr	N. N mérnökségének folyó hó 19-tól 24-ig terjedő 6 napi szabadság engedélyeztetett, elutasítás és a megérke- zése bejelentendő.
	359	17/VI.	

k ö n y v.

Elintézés	Az elintézés napja	Előjegyzés, vajjon váratik-e határozat vagy nyilatkozat, avagy pedig jelentés	Szám, mely alatt ez beérkezett	Irat-tári köteg
M. kir. . . . felmérési felügyelőségnek Győr	4/V.	—	—	I. 18..
M. kir. . . . felmérési felügyelőségnek Győr	25/V.	—	—	"
Iratokhoz	27/V.	—	—	"
M. kir. . . . felmérési felügyelőségnek Győr	30/V.	—	—	"
M. kir. . . . felmérési felügyelőségnek Győr	6/VI.	Szabadság engedélyezés	53	"
M. kir. . . . felmérési felügyelőségnek Győr	20/V.	—	—	"

■ Az iktatókönyv mintája Török Ferenc ügyviteli kézikönyvében (1891)

nyen el lehet venni az információkban, ha nincs mögötte egy kidolgozott rendszer. Ezt azzal is lehet gyorsítani, ha például a választ nem váró ügyeket azonnal tudomásul veszik, a többit pedig külön veszik és számokkal látják el. Török az utasítások megértéséhez mellékelte egy mintát az iktatókönyvről, amit érdemes összevetni az 1889. évi Ügyrendben található mintával. Az utóbbiban a Török-féle mintához képest eggyel kevesebb oszlopot találhatunk, az „irattári köteg” nem szerepel az oldalon.¹⁶ Ha összevetjük a pécsi felmérési felügyelőség irataiban található kötetel, akkor érdekes dolgot figyelhetünk meg. Az első kétezer bejegyzés esetében a Pénzügyminisztérium által kiadott iktatókönyvet alkalmazták (Ügyrend 15. § B mintája), majd egy betoldás után a Török-féle mintához fordultak. Nem meglepő,

hogy az eddigi kutatások sokáig nem tudták meghatározni a hivatal ügyvitelét – úgy tűnik, még az ott dolgozók sem voltak biztosak a dolgukban. Ezt bizonyítja, hogy a következő évi iktatókönyvben ismét visszatértek a pénzügyi igazgatás számára előírt iktatóminta alkalmazásához.¹⁷

A Pécsi Felmérési Felügyelőség ügyvitel

A Baranya vármegyei kataszteri iratok elemzése közelebb vihet a felmérési felügyelőség hivatali működésének megértéséhez. A pécsi felmérési felügyelőség iratanyaga az iratképző szerv iratkezelési gyakorlata és az időviszontagságai miatt nem maradt fenn. Ez alól kivételt képeznek a különböző iktató- és mutatókönyvek, amelyek 1908 és 1944 között

¹⁶ Iktatókönyv.

¹⁷ MNL BaML, VI.181. b. Iktatókönyv, 1909.

állnak rendelkezésre. Az iktatókönyvek történeti forrásként való használata akkor értékelődik fel igazán, ha a hozzá tartozó iratok nem maradtak fenn. A hivatali ügyvitel egyik legkiemelkedőbb forráscsoportjáról van itt szó, amelynek segítségével – még az iratok nélkül is – elemezhetjük a felmérési felügyelőség működését.

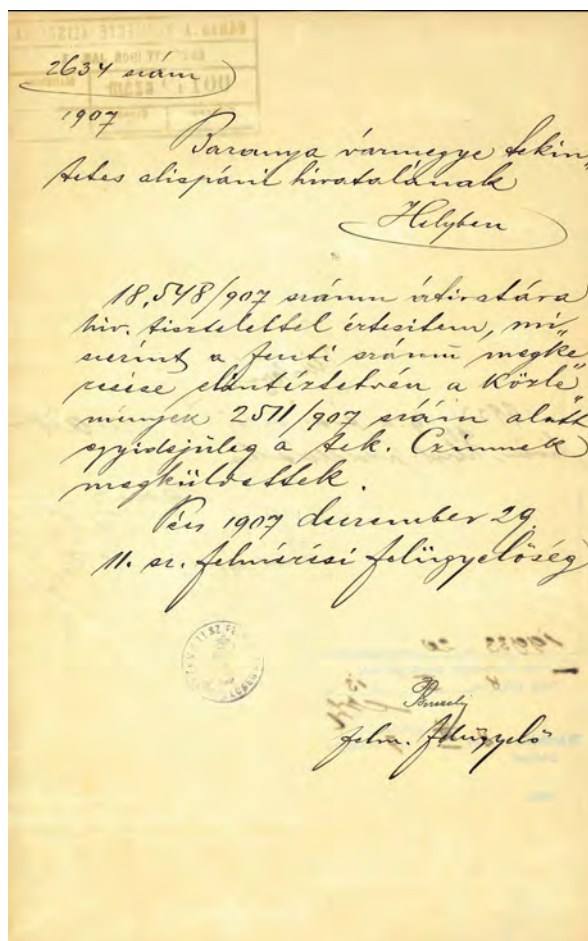
Év	beadványszám
1908	2780
1909	3115
1911	4174
1912	4379
1918	2489
1919	1056
1920	715

■ A pécsi felmérési felügyelőség iktatókönyveinek adatai (1908–1920)

Korábban Skála Vencel életútjának ismertetésekor már bemutattam a pécsi felmérési felügyelőség rövid történetét.¹⁸ A 11. számú (pécsi) felmérési felügyelőségben 21 fős személyzet dolgozott, amelynek az élén Berczeli István állt.¹⁹ E létszám a többi felügyelőséghez viszonyítva átlagosnak mondható.²⁰

A felügyelőség illetékességi köre kiterjedt Baranya és Tolna vármegyékre, valamint Fiume szabad királyi város külterületeire. Ebből is látszik, hogy az intézmény nem illeszkedett bele a vármegye alapú közigazgatásba, ahogy ez több állami közigazgatási szervnél is megtörtént, hanem Baranya vármegyén kívül másokkal is tartotta a kapcsolatot.

A felmérési felügyelőség szervezete jogilag a Pénzügyminisztérium alá tartozott. A kinevezések (például a fizetés, a nyugdíjazás) közvetlenül a szaktárcán keresztül érkeztek a felügyelőséghez, csakúgy a különböző rendeletek, szabályzatok és kinevezések. A többi felmérési és helyszínelési felügyelőséggel is közvetlen

■ Egy ügyirat a felmérési felügyelőség működéséről 1908-ból (MNL BaML, IV.410.)

kapcsolatot tartottak fenn, így egy település felméréséről (vagy helyesbítéséről) mindig a pécsi felmérési felügyelőség értesült először, amely azután tájékoztatta a helyi pénzügyigazgatóságokat (legyen az a pécsi vagy a szekszárdi szervezet).

Az adók meghatározása az országban komoly feladatot jelentett, ebben nagy szerepet kaptak az országos felmérési felügyelőségek, amelyeknek ellenőrizniük kellett az esetleges birtokváltozásokat. Az első helyszínelés után ugyanis a különböző birtokváltozásokat a helyi jegyző mint telekkönyvi hatóság hajtotta végre – ennek szakszerűségéhez pe-

18 KISS MÁRTON: Skála Vencel (1826-1917) emlékezete. Egy „bohém” mérnök útja a földméréstől a városi polgársáig. *Catastrum*, 7. (2020) 3:29–38.

19 Életének rövid leírását l.: GÁNÓCZY SÁNDOR: Kutyahistóriák (Életemből), I–III. (1933). *Catastrum*, 5. (2018) 4:21–35., 24. 7. lj. (S.a.r. és jegyz.: REISZ T. CSABA).

20 Országos kataszteri felmérés. *Magyarország tiszti cím- és névtára*, 28. (1909) 207.

dig szükség volt a mérnökök bevonására. E funkció ráadásul nem a Pénzügy-, hanem az Igazságügyi Minisztériumhoz tartozott, amely 1855 óta látta el a telekkönyvezés felügyeletét. Ugyanilyen feladat volt a különböző települések közötti határváltozások rögzítése is, ebbe szintén bevonták a felügyelőség mérnökeit.²¹

A felügyelőségek napi szintű működésére a jogi helyzet összetettsége miatt eddig csak következtetni lehetett, amíg meg nem kezdődött a helyi levéltári anyagok feldolgozása. A Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltárában fennmaradt iktatókönyv segítségével rekonstruálom a hivatal napi működését. Az iratanyag kutatása során a felügyelő hitelesítő pecsétjének képe is előkerült, és az illusztrációk között több más érdekes iratot is bemutatunk.

A felügyelőség 1908. évi ügyei

Az 1908. évi iktatókönyvről elmondható, hogy az a szervezet életének szinte a közepéről került elő, de ez az első ebben a formában. Az évben 2239 beadványt kapott és 541 iratot indított a felügyelőség, ami egy átlagos évnél mondható.²²

Küldő hivatal	beadványszám (db)	Az összes %-a
Pécsi pénzügyigazgatóság	1035	37
Szekszárdi pénzügyigazgatóság	95	3
Fiumei telekkönyvi hatóság	151	5
Hivatalból indított	541	19
Pénzügyminisztérium	195	7
Térképtárak	100	4
Mérnökök	283	10

■ A pécsi felmérési felügyelőség főbb ügyei 1908-ban az iktatókönyv alapján

Az ügyek csoportosításából jól látható, hogy a szervezet, amelynek a legfőbb kérdései az adóügyekhez kötődnek. A helyi (Pécs) és a szekszárdi (Tolna vármegye) pénzügyigazgatósággal levelezett a legtöbbet, amihez még két bejegyzést találhatunk a kaposvári (Somogy vármegye) pénzügyigazgatósághoz is. A legtöbb innen érkező beadvány a különböző községek birtokmegosztásainak mellékleteit jelentette. Az elintézés módja a legtöbb esetben azt jelentette, hogy a beadványt elküldték a pénzügyigazgatóságnak, így ott követni tudták a birtokokban beállt változásokat (főként a tulajdonosváltásból fakadó adóalany-változást).

Az adóügyeken kívül három nagyobb csoportot tudunk megkülönböztetni. Az elsőbe tartoztak azok a beadványok, amelyek a felügyelőség személyzeti és bérelszámolási ügyeihez kapcsolódtak. Ilyen volt például a szolgálati beosztások megküldése, a tűzifaszállítás elintézése vagy a szabadságolás kérdései. Előfordult továbbá az is, hogy bizonyos térkép-vázlatokat kerestek náluk, így például Jevrics Szilárd mérnök október 27-én Simonmajor térképét kérte ki. Több beadvány érkezett az itt dolgozó mérnököktől (Gaál Elemér, Halmos Dávid, Herczeg Sándor, Kóbor János, Polgár György, Ruttkai Vilmos, Schöner Hugó, Szabó Jenő, Szánthó Árpád, Till Sándor, Tímár Manó, Vermes Mihály, Zábó György, Zádor Ferenc, Zsotér János), akik hivatali kötelezettségeiknek tettek eleget (lakhelyüket adták meg, szabadságot kértek, nyugtát küldtek vissza).²³ Az iktatókönyv tanúsága szerint hivatalból intézték a felmérési személyzet és a hivatalszolga-névjegyzékek elküldését, a Pénzügyminisztérium számvevőségének címezve.²⁴

A beadványok második nagyobb csoportja a különböző felmérési és/vagy helyszínelési felügyelőségektől érkezett, így például a budapesti (3), a debreceni (2) és a szombathelyi (6)

21 Nr. 222/1855. Verordnung des Ministers der Justiz vom 15 December 1855, wirksam für die Königreiche Ungarn, Kroatien und Slawonien, für die serbische Wojwodschafft und das Temeser Banat, wodurch die Vorschriften über die Verlautbarung der neuen Grundbuchsprotokolle und über die Führung derselben in der Eigenschaft als Grundbücher erlassen werden. *Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich*, (1855) 705–759. (online elérhető: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1855&size=45&page=799>).

22 Iktatókönyv.

23 Iktatókönyv, 1038–1045. bejegyzések

24 Iktatókönyv, 2771–2772. bejegyzések

szervezettől. Emellett több beadvány érkezett a helyszínelési felügyelőségektől, a budapestitől 13, a szegeditől és a szombathelyitől 9-9, valamint a pozsonyitól kettő. Emellé vehetjük még a háromszögelési hivatalokat is, különösen a budapesti szervezettel volt komoly kapcsolat.²⁵

A pécsi felmérési felügyelőség több esetben kapott beadványt az országos kataszteri térképtáraktól, így Pozsonyból 90-et, Budapestről 8-at és még Kassából is kettőt. Itt legtöbbször térképeket küldtek és kértek ki a felügyelőségtől, többnyire az eredeti példányokat. A szervezet szoros kapcsolatot tartott a fumei telekkönyvi hatósággal, ahonnan 151 beadvány érkezett.²⁶

A harmadik csoportba tartoztak azok a beadványok, amelyek nem tipikusan a hivatal működésére vonatkoztak. Ilyenek voltak a pécsi polgármestertől érkező meghívók különböző protokolláris eseményekre (nemzeti ünnep, uralkodó látogatása), valamint például a Kossuth-szoborbizottság megkeresése.²⁷

Az iktatókönyv rámutat arra, hogy a felmérési felügyelőség jelentős hivatali munkát végzett egyszerre több vármegyében, ráadásul egy országos ügyet képviselve. A többnyire mérnököket alkalmazó szervezet mögé megfelelő hivatali adminisztrációt kellett állítani, mivel az ügyvitel célja nem csupán adóügyi, hanem telekkönyvi feladatokat is magában foglalt. Az ügyek nyomon követhetőségét és elintézési állapotát pedig csak egy szakszerűen vezetett iktatókönyvvel lehetett elérni.

Az iratanyag történeti kutatásokban való felhasználására, egyben a hivatali működés jobb megértésére lássunk egy példát, amelyben a felmérési felügyelőség iktatókönyve vezeteti nyomra a kutatót.

A Pécsi Felmérési Felügyelőség szerepe a megyei határváltozásokban (1908)

A Baranya vármegyében – a németbolyi uradalomban – található két település, Kiskassa és Kisgyula közötti határ meghúzásának kérdése 1907-ben került az alispán elé.²⁸ A kérdéses terület Alfred von Montenuovo (1854–1927) herceg tulajdonát képezte Kiskassa határában, amelyet Kisgyulához kívántak csatolni. Mivel ez az ügy egyszerre jogi és adóügyi szempontokat is felvetett, ezért az alispán ezeket figyelembe véve járt el.

A kérdés eldöntéséhez felszólította a pécsi pénzügyigazgatóságot, valamint az ide tartozó 11. számú felmérési felügyelőséget, hogy véleményezzék a beterjesztett vázrajzot.²⁹ Az ügyről találhatunk információkat a vármegyei alispán ügyei között, valamint a felügyelőség iktatókönyvében egyaránt. A véleményezésre vonatkozó kérés 1907. december 7-én érkezett a felügyelőséghez. A válasziratot Berczeli István felmérési felügyelő írta alá, és a hivatal pecsétjét is elhelyezték rajta. Viszonylag rövid idő (három nap) alatt vissza is küldték azt a feladónak. Az alispánhoz végül december 12-ére érkezett vissza a támogató javaslat.³⁰ Ebből is látható, hogy az ügymenet során a vármegyei hatóságtól először a helyi pénzügyi igazgatáshoz került a felkérés, majd innen érkezett a felmérési felügyelőséghez – de az ügyviteli könyvben egyedül az alispánt tüntették fel beadványt beküldő szervként.³¹ A felmérési felügyelőség nem tekintette külön intézménynek a pénzügyigazgatóságot, hanem annak egyik részeként funkcionált – és a hatóságok is a pénzügyigazgatóságon keresztül keresték meg a felügyelőséget.

A döntést Baranya vármegye alispánja

25 Iktatókönyv.

26 Iktatókönyv.

27 Iktatókönyv, 548. bejegyzés. A nemzeti ünnepet április 11-én tartották, ami az 1848. évi áprilisi törvények dátuma volt.

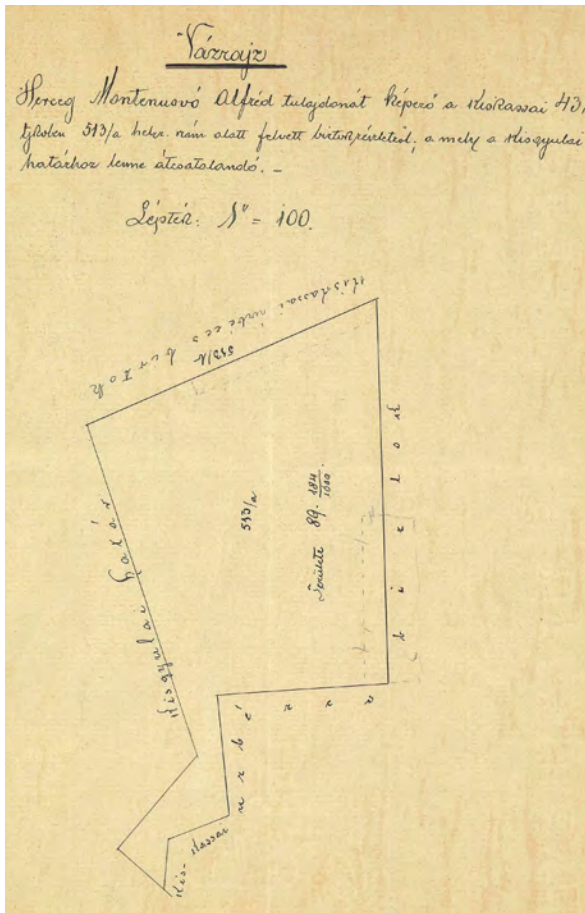
28 MNL BaML, IV.410. Baranya vármegye alispánjának iratai. N(émet)bolyi uradalom területének Kiskassa közig. határából

Kisgyula községébe való átcsatolása. 387/1908. (= *Alispán 387/1908*).

29 *Alispán 387/1908*.

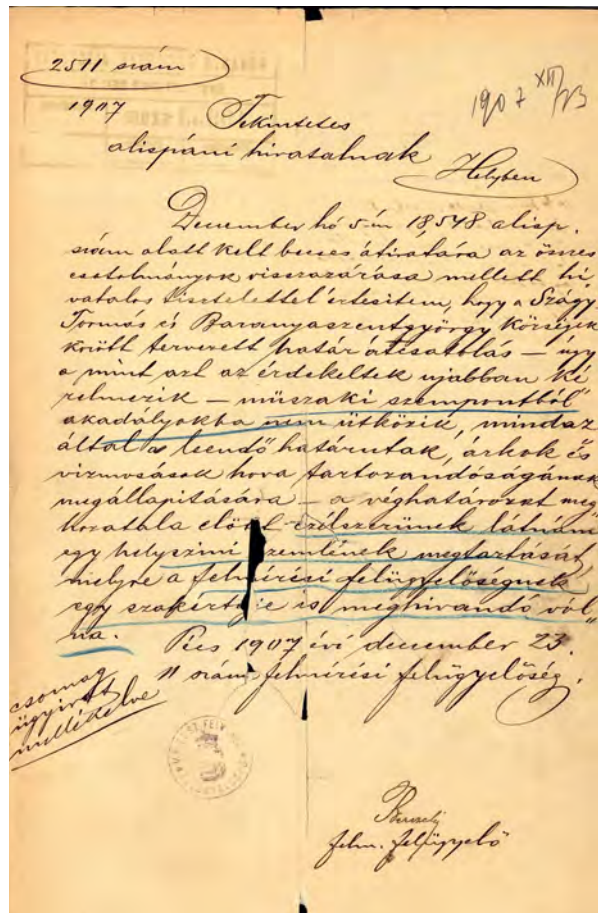
30 *Alispán 387/1908*.

31 Iktatókönyv.

■ Vázrajz Kiskassa és Kisgyula határának változásáról (MNL BaML, IV.410.)

mondta ki 1907. december 27-én kelt véghatározatában, amelyben az átcsatolást engedélyezte. Indoklásában kifejtette, hogy a terület ugyan a kiskassai telekkönyvben van feljegyezve, azonban „Kisgyula községhez tartozónak tekintendő, annak határával területileg is összefügg, kataszterileg s adózási szempontból pedig tényleg Kisgyula községhez van már is csatolva, végül Kiskassa községnél már évek óta ezen terület után községi pótdát sem vetetett ki..., mely elválasztás tulajdonképpen a tényleges állapot törvényesítését is eredményezi, a fenti értelemben határoznom kellett.” Az irat végén az alispán közli, hogy a döntés ellen hozzá lehet fellebbezni 15 napon belül.³² Az év végéhez közeledve a vármegyei adminisztrá-

■ Berczeli István levele Áta és Szökéd határkérdéséről (MNL BaML, IV.410.)

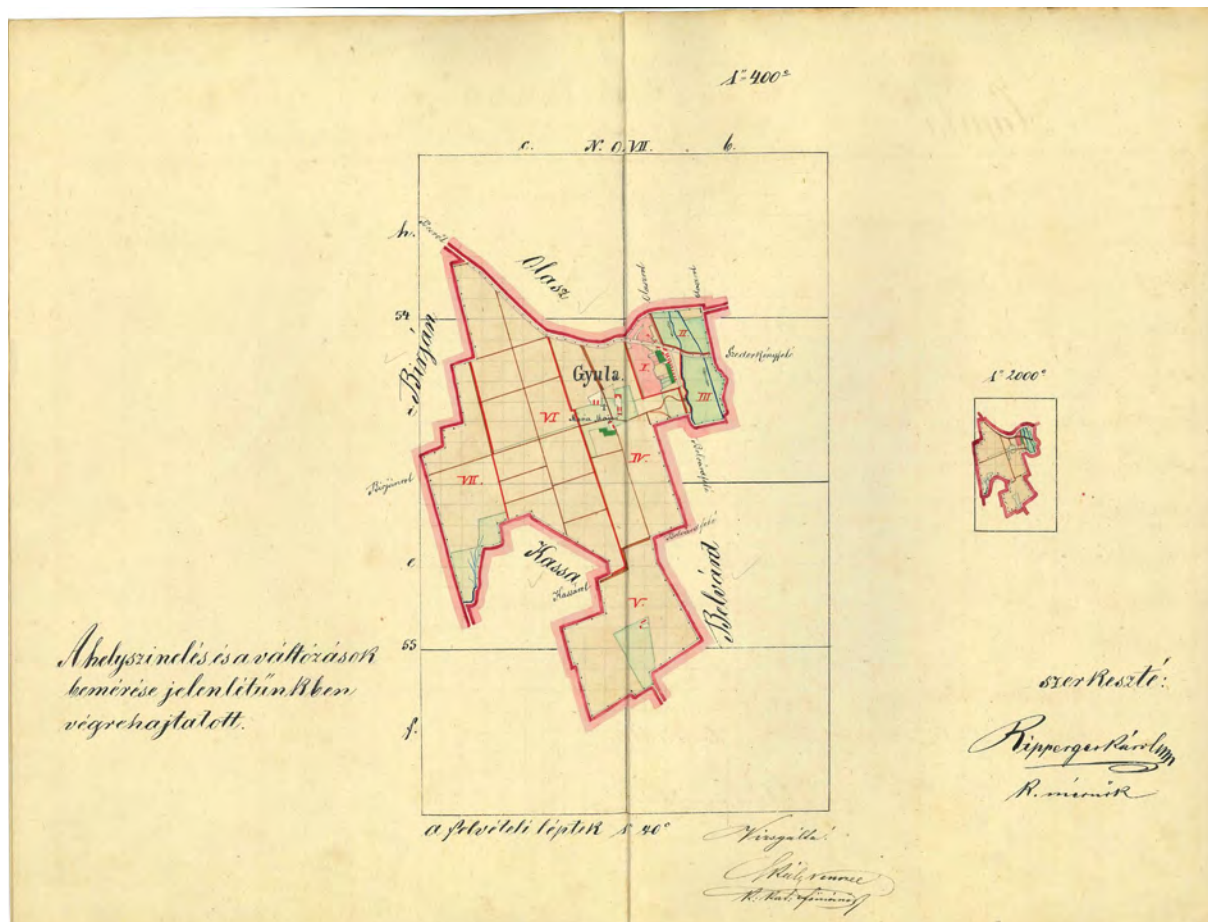
ció is lelassult, ezért 1908. január 4-én a pécsi királyi törvényszék mint telekkönyvi hatóság érdeklődött, hogy a véghatározat jogerős-e – ha pedig nem az, akkor kérték annak jogerőre emelkedését. E levélváltás miatt fordulhatott elő az, hogy már megtalálhatjuk az ügyet a felmérési felügyelőség 1908-as iktatókönyvében, elintézett ügyként.³³

A felügyelőség iktatókönyveinek felhasználásával több ilyen vagy ehhez hasonló ügyet is fel tudunk deríteni. Ilyen például az Áta és Szökéd közötti határváltozás kérdése, valamint a Kacsóta és Nagyváty közötti határkérdés, amellyel kapcsolatban többször kérték fel Berczeli Istvánt „döntőbírónak”. A felügyelő az előbbi esetben például nem

³² Alispán 387/1908.

³³ Alispán 387/1908.

■ Kiskassa községvázlata (MNL BaML, VI.181. Belvárdgyula iratai)

tartotta indokoltnak a nevezett átcsatolást, hanem egy helyszínelési bizottság kiküldését javasolta a kérdés megoldására.³⁴ Hosszabb ügynek bizonyult egy hármashatár-kérdés megoldása Szágy–Baranyaszentgyörgy–Tormás települések között, ahol több alkalommal fel kellett kérni a pécsi felügyelőséget a kérdés vizsgálatára.³⁵

Az ügy lefolyásából látható, hogy a felmérési felügyelőségek fontos helyet foglaltak el a magyar közigazgatásban. Felügyelték a területek telekkönyvi helyzetét, valamint munkájukkal hozzájárultak az adóügyek intézéséhez is. Szakértelmükre szükség volt az ország működésében, a hivatal munkatársai pedig a nekik helyt adó városokban is munkálkodtak – annak tevékeny lakóivá váltak.

³⁴ Határkérdés Áta és Szólkéd között. MNL BaML, IV. 410., 2925/1908.

³⁵ Határkérdés Szágy–Baranyaszentgyörgy és Tormás között. MNL BaML, IV. 410., 3130/1915.